

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Cesta jako symbol v povídkách Barona Neklidnáře a od Branquinhada Fonseky

Journey as a symbol in the short stories Baron and Restless River by Branquinhoda Fonseca

Kabátová Pavla

Ústav románských studií

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Karolina Válová, Ph.D.

Poděkování

Děkuji Mgr. Karolině Válové, Ph.D. nejen za odborné vedení a cenné rady, ale i za její trpělivost, laskavou pomoc a podporu při psaní této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne .....

.....

podpis studenta

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá symbolem cesty v povídkách „Neklidná řeka“ (Rio Turvo, 1945) a „Baron“ (O Barão, 1942), jejichž autorem je Branquinho da Fonseca, portugalský spisovatel, kterého řadíme k druhé generaci modernistů spjaté s časopisem *Presença* (Presença). V povídce „Neklidná řeka“ se topograf vydává za svou novou prací na neznámý nepřiliš obydlený poloostrov, v povídce „Baron“ cestuje školní inspektor do odlehlého pohoří Barroso. Protagonisté se vydávají na fyzickou pouť, která se shodně hned v úvodu stane neobyčejnou a tajemnou. Prožívají setkání s mimořádnými lidmi, která navždy mění jejich pohled nejen na svět, ale především na vlastní život. Putování se postupně mění na cestu duchovní či iniciační.

Klíčová slova

Portugalský modernismus, Presença, Branquinho da Fonseca, cesta, putování

Abstract

The bachelor's thesis deals with the symbol of the journey in the short stories "Restless River" (Rio Turvo, 1942) and "Baron" (O Barão, 1942), authored by Branquinho da Fonseca, a Portuguese writer who is part of the second generation of Portuguese modernists associated with the magazine *Presença*. In the short story "Restless River", the topographer sets out on his new work on an unknown, not very populated peninsula, and in the short story "Baron", a school inspector travels to the remote Barroso Mountains. Both protagonists embark on a physical pilgrimage, which becomes unusual and mysterious at the very beginning. They experience encounters with extraordinary people, which forever change their view of not only the world, but above all their own lives. The journey gradually changes into a spiritual either initiating path.

Keywords

Portuguese modernism, *Presença*, Branquinho da Fonseca, journey, wandering

Obsah

ÚVOD	7
1. Modernismus v Portugalsku	8
2. Život autora	9
3. Ztvárnění snu a reality	11
4. Symbol cesty	11
5. Neklidná řeka	13
5.1. Příroda	14
5.1.1. Nový svět	14
5.1.2. Druhý břeh	15
5.2. Labyrint	16
5.2.1. Převozník	16
5.2.2. Bažiny	17
5.2.3. Řeka	18
5.2.4. Řeka za tmy	19
5.3. Pěšky ke Žlutému domu	20
5.3.1. Kanceláře	21
5.3.2. Jídelna	23
5.3.3. Sklepení	24
6. Baron	26
6.1. Souputníci	26
6.2. Neobyčejná pracovní cesta	27
6.3. Baronův palác	28
6.4. Cesta za ideály	29
6.5. Cesta do vlastního nitra	30
ZÁVĚR	35
Resumé:	37
Resumo:	38
Bibliografie	39

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce bude analýza povídek „Neklidná řeka“ a „Baron“, ve kterých se zaměřím na symbol cesty. Autorem je Branquinho da Fonseca, kterého řadíme mezi portugalské spisovatele 2. modernistické generace v počátcích soustředěné kolem časopisu *Prítomnost* (Presença).

V úvodu práce představím rysy portugalského modernismu a časopis *Prítomnost*, jehož byl Fonseca spoluzakladatelem. Následně čtenáře seznámím se životem autora. Dalším bodem teoretické části je nastínění střetu reality s fantazií a stručné uvedení do problematiky symbolu cesty.

Stěžejní částí práce je přiblížení obsahu povídek s důrazem na rozmanité podoby symbolu cesty a jeho interpretace. Při analýze povídky „Neklidná řeka“ se budu opírat o disertační práci *A Narrativa de Branquinho da Fonseca: os lugares do conto*, kterou napsal António Manuel dos Santos Ferreira. V této studii se zabývá popisem místa nebo prostředí, které je charakteristické pro konkrétní povídku Branquina da Fonseky. V případě „Neklidné řeky“ jsem zde objevila podklady k rozboru fyzického putování přírodou.

Při analýze povídky „Baron“ budu vycházet především ze studie *O Barão de Branquinho da Fonseca e de Luís de Sttau Monteiro: da narrativa à hermenêutica*, kterou napsala Maria Saraiva de Jesus. Věnuje se v ní zejména narativním složkám příběhu a podrobně rozebírá některé zlomové okamžiky během setkání a následné společné noční výpravy dvou protagonistů.

Hlavní postavy obou povídek se z pracovních důvodů vydávají na fyzickou pouť, která se shodně hned v úvodu stane neobyčejnou a tajemnou. Prožívají setkání s mimořádnými lidmi, která navždy mění jejich pohled na nejen na svět, ale především na vlastní život. Putování se postupně mění na cestu duchovní či iniciační, což se na základě dílčích výsledků jednotlivých analýz pokusím obhájit v závěru práce.

1. Modernismus v Portugalsku

Začátek 20. století je spojený s událostmi, které zásadně ovlivnili společenský i kulturní život. Rozmach průmyslu a vědy přináší jiný pohled na svět a intelektuálové jsou ovlivněni převratnými filozofickými myšlenkami, které přináší nové otázky. Člověk se například znovu táže po samotné podstatě bytí. „Mnozí intelektuálové a umělci pocítili nutkání se o těchto nových názorech vyjádřit jinak, než tomu bylo doposud a tento nový pohled zasáhl všechna umělecká odvětví, ať už literaturu, malířství, sochařství, architekturu, hudbu nebo divadlo.“¹ Vznikají avantgardní směry, jako je futurismus, expresionismus, dadaismus, kubismus a surrealismus a mnohá modernistická hnutí.

V první polovině 20. století vnikají modernistická hnutí i v Portugalsku. Především tvorba časopisů má význam pro sjednocení autorů této generace. První generace modernistů je spojena s časopisem *Orfeus* (Orpheu), který začal vycházet v roce 1915. Spisovatelé spojení s hnutím Orfeus jsou především Mário de Sá-Carneiro, Fernando Pessoa a José Sobral de Almada Negreiros. Hnutí Orfeus představuje lokálně omezený, lisabonský odraz kosmopolitních estetických proudů, obzvlášť pařížských.

Druhá generace se váže k hnutí Přítomnost. Předcházející coimberská revue byla *Byzanc* (Byzance), které vyšlo šest čísel během let 1923-1924 a *Triptych* (Tríptico). „Přítomnost začíná pojmenováním časopisu, jehož první číslo vyšlo v Coimbře 10. března 1927.“² Jednalo se o dobrovolné uskupení mladých coimberských studentů jmenovitě Branquinho da Fonseca, João Gaspar Simões, José Régio a Adolf Casaise Monteiro. Jejich cílem je navázat a vyzdvihnout přínos lisabonského časopisu *Orfeus* a povzbudit v celém Portugalsku tvůrčího ducha. Jejich heslem bylo: „Umění pro život a Život pro Umění.“³ *Přítomnost* se v roce 1930 začne rozpadat, je poznamenána odchodem několika zakládajících členů a poslední číslo vychází roku 1940.

Skupina kolem časopisu *Přítomnost* je modernistické hnutí, které usiluje o

---

¹ ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. *Poetika žvlů v básnickém díle Sophie de Mello Breyner Andresenové*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2007. [cit 2020-20-07] s. 7-8

² „A Presença começa designação da revista, cujo primeiro número sai á rua em Coimbra, em 10 de março de 1927.“

PIMENTAL Vieira F. J. *Presença: Labor e destino de uma geração (1927-1940)*. Coimbra: Angelus Novus. 2003. p. 32

³ „Arte pela Vida e Vida pela Arte“

AMARAL ANTUNES VAZ, Maria Isabel. do. *Imagens da vida*. Porto: Universidade Fernando Pessoa. 1996. p. 18

Všechny překlady citací, není-li uvedeno jinak, jsou dílem autorky této bakalářské práce.

literaturu, která nebude reflektovat politickou situaci země a osud lidské společnosti, ale naopak se zabývá jednotlivcem. Jeho členové dávají přednost intuici před rozumem a individualitě před kolektivem. Zajímají se o jedince a o jeho duši, ve které se skrývají sny, představy a vášně. Důležitý je rovněž zájem o „psychologickou imaginaci“. Spolupracovníci časopisu *Prítomnost* se pokládají za průzkumníky literárně dosud nezachyceného lidského bohatství a hodnot „upřímnosti pramenící z končin nejhlubších, nejnevinnějších a nejpanenštějších“, z „pudového aktu“ klíčícího v „nevědomí“, z „individuálního přetváření světa“, z „originální osobitosti“. Jak uvádí Álvaro Salema: „...není to literatura formálně dokonalá, ale rozhodně je to literatura živá nevyhnutelně vyvěrající z originality osobnosti.“⁴

2. Život autora

Branquinho da Fonseca byl portugalský spisovatel narozený 4. května 1905 v městečku Mortágua. Rodiče tohoto významného autora se jmenovali Clotilde Madeira Branquinho da Fonseca a Tomás da Fonseca, který byl uznávaný básník, spisovatel, novinář a pedagog. Také se věnoval politice. Jako republikán vystupoval proti diktatuře Sidónia Paisa, za což byl opakovaně vězněn. „Dětství Antonia Braquinha Fonseky a jeho o tři roky mladšího bratra nebylo příliš šťastné kvůli častému stěhování a nepřítomnosti jejich otce.“⁵

Branquinho da Fonseca začal studovat v Lisabonu, ale po prvním ročníku střední školy přestoupil a pokračoval studia v Coimbře. Roku 1922 zde navázal studiem na právnické fakultě. Zážitky, včetně těch traumatických, později zpracoval v díle *Minervina brána* (A Porta da Minerva, 1947). V této době se začal přátelit s kolegy z univerzity, mezi kterými byli José Régio a João Gaspar Simões. Společný zájem o kulturu a zejména literaturu vyústil v myšlenku časopisu a tito tři se později stali ústředními postavami hnutí

---

⁴ „... , não uma literatura formalmente perfeita, mais sim é muito decididamente, uma literatura viva, surta de personalidades de uma originalidade inevitável.“

SALEMA Álvaro. *Segundo modernismo em Portugal*. Lisabon: Eugénio. 1984. p. 36

⁵ „A infância de Antonio Branquinho da Fonseca e de seu irmão Tomás Branquinho da Fonseca, três anos mais novo, foi naturalmente atribulada em função às constantes mudanças e ausências de seu pai.“

PACHECO, Cristina. HENRIQUES João Miguel. *Branquinho da Fonseca Um escritor na biblioteca*. Coimbra: Cascais. 2012. p. 15

Srov. SARAIVA, António José, LOPES Oscar. *Dějiny portugalské literatury*: Praha: Odeon. 1972. s. 535-539

kolem revue *Prítomnost* (Presença) vycházející od roku 1927. Ostatně sám Fonseca projevoval literární sklony již dříve, a během studií práv spoluzaložil revue *Triptych* (Tríptico), která vycházela v Coimbre do roku 1925. V jejích devíti číslech postupně publikoval své první básně. Rok poté se již představil jako oficiální autor, když vydal svou první sbírku veršů s prostým názvem *Básně* (Poemas, 1926).

Branquinho da Fonseca v *Prítomnosti* zastával funkci šéfredaktora až do roku 1930, kdy společně s Miguelem Torgou a Edmundem de Bettencourtem z presencistického hnutí vystoupil. S Torgou později založili nový časopis *Signal* (O Sinal).

Mezi Fonsekova další významná díla, budeme-li je řadit chronologicky, patří hra „Válečná strana“ (Posição de Guerra, 1928), sbírka povídek *Pásma* (Zonas, 1931), básnická sbírka *Zatarasené moře* (*Mar Coalhado*, 1932), sbírka povídek *Magnetické silokřivky* (Caminhos Magnéticos, 1938), soubor divadelních her *Divadlo I* (Teatro I, 1939), novela *Baron* (O Barão, 1942), první díl antologie *Portugalské zámořské cesty* (As Grandes Viagens Portuguesas, 1944), soubor próz *Neklidná řeka* (Rio Turvo, 1945), román *Minervina brána* (A Porta da Minerva, 1947), novela *Svaté moře* (Mar Santo, 1952), soubor próz „Černý prapor“ (Bandeira Preta, 1956), převyprávěný renesanční cestopis *Po stopách korzára* (No Rasto do Corsário, 1962), první díl antologie *Portugalské lidové příběhy* (Contos Tradicionais Portugueses, 1963), soubor básní „Básně“ (Poesias, 1964), druhý díl antologie *Portugalské zámořské cesty* a *Portugalské lidové příběhy* (As Grandes Viagens Portuguesas e Contos Tradicionais Portugueses, 1966).

Zajímavostí je, že společně s manželkou Marií Manuelou z francouzštiny přeložil Stenhdalův román *Červený a černý*.

Branquinho da Fonseca psal ve volném čase, civilním povoláním byl matrikář v městečku Marvão, později v Nazaré. Pracoval rovněž jako ředitel sekretariátu stavebního odboru námořní základny v Lisabonu, zkusil i práci archiváře muzea a knihovny hraběcí rodiny Castro Guimarães v Cascais. Stal se ředitelem služby pojízdných knihoven Gulbenkianovy nadace. Branquinho da Fonseca zemřel 7. května 1974 v Cascais.

3. Ztvárnění snu a reality

Na základě vybraných děl vidíme, že Branquinho da Fonseca byl povídkář, romanopisec, básník a dramatik. Významné je jeho dílo povídkářské a novelistické, v němž se soustřeďuje na vnitřní myšlenkové pochody a zvláštní psychické stavy neobvyklých postav. Zajímal se o nitro člověka, o fantazii, o sny, ale též o intuici, která, ač ne úplně závislá na rozumu, výrazně ovlivňuje lidské jednání. Celou škálu z výše vyjmenované problematiky najdeme například v povídce „Neklidná řeka“. „V díle Neklidná řeka, i v lyrických a dramatických pasážích, je jednoznačně patrný autorův narativní záměr, který je v zásadních okamžicích poháněn touhou představit prostřednictvím fikce lidskou realitu...“⁶

Záhadnou a tajemnou atmosféru navozují ve Fonsekově díle mnohé literární motivy a jedním z nich je například cesta. Právě téma cesty, či cestování je jedním z důležitých motivů tvorby Branquinha da Fonseky: „...smysl pro dobrodružství, schopnost snít, tendence cestovat a objevovat, impuls k překročení hranice skutečného, vědomí tajemství, drama obnovující se frustrace, prožití lásky, podřízení se nutkavému volání...“⁷

4. Symbol cesty

Porozumět symbolům znamená uvědomit si, že jasně definovatelné skutečnosti mohou nabývat širších významů, které lze interpretovat skrz základní jasně popsatelné objekty. V původním smyslu je cestou silnice nebo pěšina. Naopak v přeneseném významu můžeme chápat cestu jako duchovní pouť.

„Tyto symboly jsou vědomé a přesné výklady reality objektů, akcí a konceptů ve světě kolem nás. Existuje však i další aspekt symboliky, který je stejně důležitý, i když méně

---

⁶ Srov. „Na obra do autor de Rio Turvo é bem visível mesmo, nos géneros líricos e dramáticos, esse impulso narrativo, que nos momentos mais relevantes, é conduzido pela vontade de representar ficcionamente uma realidade humana...“

FERREIRA, António Manuel. *Centenário de Branquinho da Fonseca: presença e outros percursos*. Aveiro: Maia. 2005. p. 10-11

⁷ „...sentido de aventura, capacidade de sonho, vocação de viagem e descobrimento, impulso para ultrapassar a fronteira do real, consciência do mistério, drama da frustração ciclicamente renovado, vivência do amor, obediência a um chamamento obsessivo...“
FERREIRA, 2005, p. 11

jednoznačný: strana, která se vztahuje k našemu hlubšímu psychologickému a duchovnímu světu. V tomto světě může symbol představovat tajnou intuitivní moudrost, která se vyhýbá přímému výkladu.“⁸

Cesta má zpravidla nějaký začátek a konec, tedy spojuje dva body, dvě místa nebo dva světy. Jestliže se vydáme na cestu, tak se pohybujeme a snažíme se z jednoho místa dostat na druhé, pokud se jedná o fyzické putování či cestování.

„Topos cesty zde tak může být viděn jako prostor s určitými atributy, který vyznačuje také druh „pobytu“, což znamená, že jsou jejím prostřednictvím jednak postavy charakterizovány, jednak doprovází „pohyb“, odehrávající se v jejich životě (často je tímto životním pohybem přeměna malého hrdiny v dospívajícího jedince, který pochopil více ze světa kolem sebe).“⁹

Cesta tedy může znamenat víc než pouze fyzické přesouvání. V přeneseném slova smyslu ji chápeme jako proces poznání, jako psychický ponor do vlastního nitra, během něhož člověk poznává své vnitřní já. „Zvláště bohatý symbol cesty je shrnut v hledání pravdy, klidu, nesmrtelnosti a v objevování vnitřního ducha.“¹⁰

V obou povídkách analyzovaných v této bakalářské práci nám autor napovídá, že se jedná o více než o obyčejnou cestu za prací. Cesta v jejich životě hraje důležitou roli, protože na konci putování jsou z nich lidé, kteří se zdají být moudřejší a s během vlastního života srovnanější. Autor se stejně jako mnozí další intelektuálové obrací k lidové tvorbě, kde se inspiruje právě tímto motivem. „K základní tematické a motivické výbavě nejenom lidových příběhů, ale také moderní literatury, k níž se tehdy portugalská intelektuálové hlásili, patří bezesporu téma cesty...“¹¹

---

⁸ „Estes símbolos constituem representações conscientes e explícitas da realidade de objecto, acções e conceitos no mundo á nossa volta. Más há outro aspecto do simbolismo que é igualmente importante, embora menos explícito: o lado que se relaciona com o nosso mundo psicológico e espiritual mais profundo. No seio deste mundo, um símbolo pode representar uma sabedoria intuitiva secreta que se furta á representação directa.“

SANTOS, Isabel Teresa. *Linguagem dos simbolos*. Lisboa: Estampa. 2004. p. 9

⁹ VÝMOLOVÁ, Tereza. *Motiv města v soudobých českých pohádkových příbězích*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2000. [cit 2020-28-07] s. 38

¹⁰ „O simbolo da viagem particularmente rico, resume-se no entanto na busca da verdade, da paz, da imortalidade, na procura e na descoberta dem centro espiritual.“

GLERBRANT Alain, CHAVALIER, Jean. *Dicionário dos simbolos*. Lisbon: Teorema. 2007. p.691

¹¹ ŠPÁNKOVÁ, Silvie. „E PUR SI MUOVE“. In *Baron a jiné prózy*. Přel. Pavla Lidmilová, Ladislav Václavík. Praha: Triáda. 2013. s. 150

Například v povídce „Baron“ podle slov vypravěče můžeme odhadnout, že se nejedná pouze o fyzickou cestu. „Na druhé straně inspektor neříká, že bude vyprávět cestu Barona, ale „mou cestu“. Jeho cesta je tedy jádro celého příběhu, a cesta není jen posun v prostoru, ale také je zásadním vpádem do zahalených částí naší duše.“¹² Totéž se snaží Branquinho ztvárnit i v povídce „Neklidná řeka“. „Vypravěč má potřebu se neustále ospravedlňovat, vytvořit obraz, který mu vrací zpět, to, co ve skutečnosti nemá, portrét sám sebe...“¹³

5. Neklidná řeka

Povídka „Neklidná řeka“ vypráví o topografovi, který odjíždí z města a přijíždí na neznámý poloostrov, kde má vypomáhat s výstavbou nového letiště. Poloostrov je zvláštní tajemné místo téměř bez civilizace a zdá se být opakem města. Hned v úvodu povídky se topograf musí dostat na druhý břeh řeky, kam mu pomůže převozník. Začíná hledat cestu, která by jej dovedla na stavbu, kde se má ohlásit. Topograf se náročně prodírá divokou přírodou. Nakonec následuje neznámou osobu, pravděpodobně hlídače ze stavby, který se dokáže v nehostinné krajině orientovat.

Po příchodu na stavbu se postupně seznamuje s prostředím a začleňuje se do místní svérázné komunity složené převážně z mužů. Snaží se o určité postavení, a dokonce při jedné rvačce přepere siláka Kudrnu, legendu mezi dělníky. V závěru povídky se sblíží s dívkou Leonor, která pracuje v jídelně. Vede s ní důvěrné rozhovory, snaží se jí porozumět a nakonec, i přes veškerou racionální snahu, propadne jejímu kouzlu. Ačkoliv je rozhodnutý odplout s ní z poloostrova, nestihne nastoupit do loďky, která Leonor unáší směrem k městu. Otevřený konec povídky nabádá k zamyšlení, zda Leonor neskočila do loďky bez vesel schválně dřív a celá nehoda nebyla zinscenovaná ve jménu osobní svobody či případného pokusu o sebevraždu.

---

¹² „Por outro lado, o Inspector não diz que vai contar a história do Barão, mas «a minha viagem». É pois a sua viagem que constitui, na sua perspectiva, o núcleo essencial da história; e a viagem não é apenas deslocação no espaço, mas também, e fundamentalmente, incursão nos turvos territórios da alma.“
SANTOS FERREIRA, Antonio Manuel dos. *A Narrativa de Branquinho da Fonseca: os lugares do conto*. Disertační práce. Aveiro: Universidade de Aveiro, [online] 2000. [cit 2020-08-05] p. 236

¹³ „O narrador tem a necessidade de constantemente se justificar, de construir uma imagem que lhe devolva aquilo que ele, de facto, não tem: um retrato inteiro e uno de si mesmo...“
SANTOS FERREIRA, 2000, p. 245

5.1. Příroda

5.1.1. Nový svět

Topograf během putování na nové pracovní působiště poznává nezvyklou krajinu, která je téměř neposkvrněná činností člověka. Výstavba obrovského letiště jednoznačně představuje první pokus podmanit si místo, které je zatím vzdálené civilizaci. Před očima má prostředí, kterým je okouzlen. Vidí v něm naději, pozitivní nový začátek. „Byl to nový svět, kde se dalo aspoň trochu svobodně dýchat a najít si své místo v přírodě, znovu si dobýt trochu lidské důstojnosti a uvědomění. Město je umělé. Naše postavení ve světě nám určují jenom slunce a stromy.“¹⁴

K městu má topograf výhrady, protože údajně zbavuje člověka volnosti a přirozenosti. Město svým neklidem až chaosem vysává vnitřní sílu, fantazii a snad i duši. Několikrát se zmiňuje, že se mu ve městě stalo cosi nepěkného. Možnost pracovat tak daleko, navíc v panensky čistém kraji bere jako možnost útěku a zároveň jakéhosi osobního restartu.

„Omezený duch se nikdy nezbaví iluze a mýtů měst. Zatímco jiní se obohacují zkušenostmi, které si z nich berou, a nenechají se spoutat, uniknou před nimi, aniž jim, co dají, ti s menší představivostí se městům vzdávají a dají ze sebe vše.“ „Za to jiní, čím víc je život utlačuje a drtí, tím víc se otvírají přírodě, stromům, horám, obloze.“¹⁵

Tyto výroky spojené s městem mohou v přeneseném významu narážet i na atmosféru stísněnosti v diktátorských režimech. V Portugalsku roku 1926 začíná období vojenských diktatur a nedlouho poté se k moci dostává Oliveira Salazar a vytváří tzv. „Nový stát“. „V červenci 1932 se Salazar stal předsedou vlády a vytvořil kabinet složený převážně z civilistů a lidí své generace, kteří mu byli bezmezně oddáni. V průběhu let 1932–33 se realizovala poslední opatření směřující k vytvoření autoritativního a korporativního státu.“¹⁶ Diktátorské či autoritářské režimy zpravidla silně omezují lidskou svobodu a nutí obyvatelstvo se podřídit nebo revoltovat. „Branquinhova literární tvorba, především

---

¹⁴ FONSECA, Branquinho da. „Neklidná řeka“. In *Baron a jiné prózy*. Přel. Pavla Lidmilová, Ladislav Václavík. Praha: Triáda. 2013. s. 95

¹⁵ FONSECA, 2013, s. 105

¹⁶ BINKOVÁ, Simona. *Portugalsko*. Praha: Libri. 2004. s. 97

povídková, odráží lidskou touhu žít naplno, a to i v případě, kdy okolnosti naznačují spíše rezignaci.“¹⁷

5.1.2. Druhý břeh

Široká řeka, vypadající jako moře, ohraničuje poloostrov tvořený především bažinami, různými plazivými porosty, rákosím, trávou a písčítými pláněmi. Krajinu dotváří lesy, hory, háje eukalyptů a písčité pobřeží. Kvákající žáby skákající do kaluží, nespočet úhořů žijících v prohlubních bahna, hejna kachen, které naruší jinak nekončící, tajuplné a děsivé ticho. „Uvědomil jsem si, jak nezvykle velkolepé prostředí mě obklopuje: řeka, pláň, nebe.“¹⁸ Město už bylo daleko v dálce a vypadalo jako něco malého. „A v dálce za těmito vodami, které připomínaly moře, se ztrácelo město, to město, na něž jsem neměl dobré vzpomínky.“¹⁹

Zelené vysoké rákosí, nízké traviny, koruny stromů a vrby okolo řeky budou topografa obklopovat na každém kroku. „Jedná se o rovnováhu mezi nebeskou modří a pekelnou červení, obě absolutní a nedosažitelné, zeleň má střední hodnotu, funguje jako prostředník mezi teplem a zimou, mezi vysokým a nízkým, jedná se o barvu uklidňující, která člověka osvěží...“²⁰ Kontrastem k harmonizující zeleni je poté černé lepivé bahno, které naznačuje, že i v této zdánlivě nevinné krajině číhá zrada a nebezpečí. „Černá je téměř nevyhnutelně tradičním symbolem temnoty, neblahých sil a nešťastných událostí.“²¹

Tato drsná a téměř nedotčená příroda přitahuje tápající a městem zklamanou lidskou bytost, v topografii vyvolává různé potlačené sny, touhy a představy. „Ve

---

¹⁷ „Branquinho reflecte na sua obra literária, nomeadamente nos contos, o humano desejo de viver plenamente, mesmo quando as circunstâncias parecem insinuar o caminho da desistência.“

SANTOS FERREIRA, 2000, p. 25

¹⁸ FONSECA, 2013, s. 94

¹⁹ FONSECA, 2013, s. 93

²⁰ Srov. „Equidistante do azul celeste e do vermelho infernal, ambos absolutus, e inacessíveis, o verde valor médio, mediador entre o calor e o frio, o alto e o baixo, é uma cor tranquilizante, refrescante, humana...“ GLERBRANT Alain, CHAVALIER, Jean, 2007, p. 681

²¹ „Black has almost inescapable traditional symbolism as the colour of darkness, negativ forces an unhappy events.“

TRESIDDER, Jack. *The complete dictionary of symbols*. London: Duncan Baird. 2004. s. 10

Fonsekoých dílech můžeme odhalit množství odkazů na exotický prostor, který charakterizuje postavy, jejich vášně a sny.²²

5.2. Labyrint

5.2.1. Převozník

Cesta za prací se hned na začátku povídky stává velmi zvláštní a neobvyklou. Vyprávění navozuje tajemnou, podezřelou až divnou atmosféru, protože se topograf na druhý břeh řeky, podobně jako v pohádkách či bájích, nechává převést převozníkem. Převozník radí, kudy by se měl topograf vydat, ale on se po zběžné prohlídce terénu vydá opačným směrem. Snad bere převozníka jako poslední pouto s městem, potažmo se starým životem. Od obou se chce, zde v divočině, oprostit a pravděpodobně zapomenout. Tajemnou atmosféru navíc umocňuje neznámý hlas, který topograf slyší jakoby z dálky hned po výstupu z loďky. Muž raději podléhá vábení hlasu a neposlechne převozníkovu radu. Sám přiznává, že se poté cítí jako očarován či ve snu. Pokračuje v cestě, dokud ho nevydělá hejno kachen. „Zavládlo opět ticho, dokonce i hlas, který slyšel, se utišil. Co ale kdo chtěl? Najednou jako bych se úlekem probudil.“²³

Motiv převozníka a loďky může odkazovat k mýtu Cháróna²⁴. Převozník, který převáží do říše mrtvých přes řeku Styx. „Smrt byla vždy symbolizovaná jako cesta. Starověcí Řekové, věřili, že mrtví cestovali po řece Styx vedeni přízrakem převozníka Cháróna.“²⁵ Symbolickým přechodem na „druhý břeh“ se tak „rodí“ nový topograf, který zavrhl město a hledá nový, snad jiný a lepší, život na novém místě, které mu připadá cizí, ale lákavé.

---

²² „Na obra fonsequiana podem ser detectadas várias alusões ao espaço exótico, as quais, em geral, funcionam como signos para caraterizar as personagens, suas paixões e sonhos.“ ŠPÁNKOVÁ, Silvie, *Eldorado vs. Tristes Trópicos*. Brno: Masarykova Univerzita, [online] 2017. [cit 2020-01-05] s. 153

²³ FONSECA, 2013, s. 94

²⁴ ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 170

²⁵ „A morte tem sido sempre simbolizada como uma viagem. Para os Gregos antigos, os mortos viajavam pelo rio Estige, conduzidos pelo barquero fantasmagórico Caronte.“ SANTOS, 2004, p. 232

„Cizokrajný svět je totiž svět jiný, úplně nový a hlavně oddělený – bylo by vlastně nemístné připodobňovat ho k našemu starému, známému světu. Jedná se o svět bez známého modelu – svět znepokojivě zvláštní.“²⁶

5.2.2. Bažiny

Topograf se začne prodírat skrze nehostinnou oblast. Čas od času šlápne do kaluže, nebo se nohy až po kolena boří do černého vlhkého bahna, které je všudypřítomné. „Byla to jedna z těch bažin, jaké obklopují tajuplné hrady.“²⁷ Částečným vysvobozením z bažin jsou pruhy bílého písku, které představují pevnější podloží a část vhodnější pro chůzi než čvachtavé lepkavé bláto.

Pro interpretaci prostoru bažiny je důležité zmínit, že tvorba Braquinha da Fonseky a mnohých dalších modernistů byla ovlivněna teorií psychoanalýzy Sigmunda Freuda. „... je to literatura stále silně ovlivněná symbolistickým hnutím, ale již zahrnovala příspěvky Bergsonovy filozofie intuice a Freudovy psychoanalýzy.“²⁸ Silvie Špánková píše v doslovu českého překladu knihy Fonsekových povídek: „Bažiny s pruhy bílého písku se symbolicky proměňují v ženské tělo, kterým je nutno instinktivně proniknout.“²⁹ Naráží tímto pravděpodobně na sféru instinktů freudovsky zvané id. „Tyto erotické konotace interpretují cestu vypravěče jako potlačení touhy.“³⁰ Nejen bažina, ale i samotné bahno je substance, která vyvolává narážky na naše libido, tedy pudové chování. „Hnětení je nepřetržitý sen. Toto snění, jež navazuje práce s polotuhými hmotami, je také nutně v souladu se speciální vůlí k moci, s mužskou rozkoší z pronikání do substance, z prohmatávání vnitřku substancí, za zdoláváním půdy zevnitř...“³¹ Neprostupný a drsný obraz dotváří vysoká zelená tráva a husté rákosí s dlouhými řezavými listy a bílými chomáčky na každém tenkém stéble, které roste z bažin. Trsy stébel tvoří

---

²⁶VÝMOLOVÁ, 2000, s. 32

²⁷FONSECA, 2013, s. 95

²⁸ „... é uma literatura ainda fortemente influenciada pelo movimento simbolista, mas incorporada já as aportações da filosofia intuicionista de Bergson e da psicanálise de Freud.“

NEVES, Marcia Liliana Seabra. *Da Francofilia no imaginário Presencista: DA NRF Á PRESENÇA*. Lisabon: Fundação Calouste Gulbenkian. 2013. p. 254

²⁹ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 162

³⁰ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 162

³¹BACHELARD, Gaston, *Voda a sny*. Praha: Mladá fronta. 1997. s. 131

neproniknutelnou vysokou stěnu, která nebrání vizuální orientaci, ale člověk kličkuje mezi rákosím bez možnosti držet se jednoho směru. „Postupoval jsem zvolna, jak jsem si hledal cestu, pořád jsem musel uhýbat ze strany na stranu, pomalu a únavně kličkovat.“³²

5.2.3. Řeka

Řeka se stává přirozenou hranicí, která nejen odděluje jeden svět od druhého, ale zároveň omývá břehy celého poloostrova. „Jen zřídkakdy tam pomalým a pokojným tempem přeplula nějaká plachetnice, která jako by se vznášela vzdálená a cizí lidem i světu a vzbuzovala v nás touhu odjet také někam pryč, třeba bez cíle a bez předem stanoveného plánu.“³³ Tento detail nás upozorňuje na určitou nepředvídatelnost našeho života. Moment překvapení, který změní běh věcí. „Zmizet v hluboké vodě nebo zmizet na vzdáleném obzoru, splynout s hloubkou nebo s nekonečnem, takový je lidský osud, jehož obrazem je osud vody.“³⁴ Voda také neustále proudí, plyne, padá zpět v podobě deště a opět pramení ze země. Můžeme tedy říci, že řeka, především říční proud má dva symboly. „...tedy říční proud je současně pramenem« života a smrti ».“³⁵

Široké koryto řeky zde spíše připomíná moře a není skoro možné dohlédnout z jednoho břehu na druhý. „Umírat opravdu znamená odcházet a dobře, přímo statečně odchází jen ten, kdo pluje po vodě, po proudu široké řeky.“³⁶ Řeka je divoká, kalná, rozvlněná a je třeba se mít na pozoru před zrádnými, silnými a mocnými proudy, které odnáší všechno sebou. Proudů opět představují pomíjivost života. „Odnáší všechno pryč – mocný přírodní symbol pomíjivosti času a života.“³⁷ Řeka zobrazená v povídce dává tušit, že bude místem věčného odpočinku.

Topograf postupně zjišťuje, že více, než v jakémisi útočišti a místě klidu, je v pasti. „Při průchodu prostorem si vypravěč v neustálém kličkování uvnitř spleťtých ramen

---

³² FONSECA, 2013, s. 96

³³ FONSECA, 2013, s. 103-104

³⁴ BACHELARD, 1997, s. 20

³⁵ „... , pois a corrente fluvial é, ao mesmo tempo, a corrente«da vida e da morte».“

SANTOS FERREIRA, 2000, p. 266

³⁶ BACHELARD, 1997, s. 91

³⁷ „The flowing away of all things – a powerful nature symbol of the passage time and life.“
TRESIDDER, 2004, s. 368

neurčitě uvědomuje, že je vtahován do jakéhosi prokletého prostoru.“³⁸ Tento prostor zrádných říčních ramen je možné vnímat i jako hlubiny vnitřního já.

5.2.4. Řeka za tmy

Za svitu měsíce se řeka stává živou bytostí. Má tělo, duši a hlas. Stejně jako všechny přízraky v moři temnoty, tak i tento netvor, promlouvá do nočního ticha.

„Sama řeka, jejíž symbolický rozměr se anticipuje v názvu novely, nabývá podoby jakéhosi monstra, které se „zjevuje“ pouze v noci (rodí se s prvními stíny, a právě stín v jungovské psychoanalýze představuje temnou stranu lidské duše) a které se vyjadřuje nejrůznějšími zvuky (šumem, šepotem, ševelem, převalováním, supěním), jež svou výrazovou složku založenou na zvukomalebnosti, aliteraci a užití podstatných jmen slovesných sugerují hypnotické bezčasí.“³⁹

Přichází v noci jako zástupce smrti a pohlcuje těla mrtvých. Pohřebištěm se stávají její hlubiny, kde život upadá v zapomnění a pouze řeka je živel, který na mrtvé vzpomíná. Vrbiny rostoucí na pobřeží, zejména na bahnitých plázcích, jsou jako plášť, který se snaží přikrýt monstrem, které se každou noc probouzí. Topograf na svých nočních procházkách naslouchá světu, který ho obklopuje. Probouzí se v něm city, a především soucítí s mrtvými, na které svět rychle zapomněl. „V hlubinách vod promlouvá svědomí.“⁴⁰ Vyplouvají na povrch však i temné stránky jeho osobnosti, ve vzpomínkách se mu znovu vrací město, na které by z neznámého důvodu raději zapomněl. Jak při svých nočních toulkách postupuje dále do odlehlejších oblastí krajiny, postupuje i ke svému nitru. Fyzické putování, byť omezené a opakující se v krátkých úsecích se postupně mění na obdobu duchovní cesty osobního růstu.

Pobřežní cesta je krátká a vede pouze od brány Žlutého domu na stavbu, má tedy jasný směr a cíl, a dokonce je i jasně ohraničen. „Vpravo kovově šedá pláň řeky, bílý

---

³⁸ ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 162

³⁹ ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 163.

⁴⁰ BACHELARD, 1997, s. 84

pás cesty odvíjející se podél břehu: vlevo háj z eukalyptů stojících tam jako obři, kteří se přišli napít vody a nějakým kouzlem už tam zůstali zakletí.“⁴¹

Stromy v lese také vytváří pomyslnou cestu, která vede mezi nebem a zemí. Kořeny, které jsou zárodkem, kmen stromu jako samotná země a větve, které přitahuje obloha. „Stromy v lese« s kořeny v zemi a větvemi k nebi »jsou výstižným symbolem vědomého odporu i ukotvení mnoha Branquinhových putujících postav...“⁴² V dálce se tyčí hory, o kterých se vypráví, že jsou zakleté. Jsou ještě dál, než se zdají být. „Z lidí na stavbě se k nim nikdy nikdo nevypravil. Od té doby, co jsem tam byl, už vím proč.“⁴³ Jejich věčnost a dokonalost je důkazem stability, kterou vyzařují. Podle studie Santose Ferreiry, A Narrativa de Branquinho da Fonseca: os lugares do conto, je hora místo, které představuje« existenciální klid pro putující postavy a je metaforou stálosti vzdorující poklesu a putování ».“⁴⁴

5.3. Pěšky ke Žlutému domu

Vraťme se v interpretacích fyzické cesty napříč krajinou ještě k jedné z úvodních scén povídky. Topograf vyskočí z loďky, a ač zaslechne vzdálený vábivý hlas, začne bloudit neznámou krajinou. Pátrá po stavbě, po náznacích civilizace, které by fungovaly jako záchytné body v divočině. Má hrůzu z toho, že by se zde mohl ztratit a za každou cenu se snaží najít cestu ven. Bojí se přílivu, který by ho donutil v neznámém prostředí přenocovat. Zahleděný do země konečně potkává živou duši. Snědý chlapík v nepřátelském postoji vykoukl z rákosí a vypadal podezřele. Topograf je zaskočený skutečností, že se v liduprázdné krajině někdo objevil, a proto váhá, jestli se má za mužem slepě vydat nebo jít svou cestou. Nakonec vykročí stejným směrem, doufá, že by to mohl být hlídač ze stavby. Vložil vlastní osud do rukou cizího muž. „Šel jsem dál za svým průvodcem.“⁴⁵

---

⁴¹ FONSECA, 2013, s. 109

⁴² „As árvores da floresta,«de raízes na terra e braços no céu» são um símbolo perfeito da vontade de resistência e ancoragem de muitas das personagens errantes de Branquinho“ SANTOS FERREIRA, 2000, s. 261

⁴³ FONSECA, 2013, s. 109

⁴⁴ Srov. „A montanha, que é um desses espaços, representa «o sossego possível para a mobilidade existencial da personagem, a metáfora da permanência que desafia a caducidade e a errância».“ SANTOS FERREIRA, 2000, p. 261

⁴⁵ FONSECA, 2013, s. 97

Oba zvolna přichází ke Žlutému domu. Dům byl zvenku zchátralé starobylé sídlo mezi stromy, které se zdálo být opuštěné. Nad hlavní bránou bylo možné rozpoznat původní erb snad připomínající zašlou slávu a dobu prosperity. Z bývalé zahrady se stal dvůr ohraničený přístřešky, které se využívají jako sklady. Topograf prochází jednotlivými místnostmi Žlutého domu a snaží se seznámit s jeho novým domovem. V první řadě se jde ohlásit hlavnímu inženýrovi. Seznámení mu přišlo komické, protože muž střídavě mluvil o práci a kozlovi, kterého považoval za svého společníka. Topograf místnost opustil s úlevou a šel se představit do topografického oddělení. Kreslič se na topografa pouze podívali a jediný, kdo mu šel vstříc byl major ve výslužbě, který zastával funkci vedoucího. Poté opět následuje svého průvodce, který mu ukázal jídelnu a ubytovnu. V areálu se topograf setkává s dělníky a zahlédne i dívku jménem Leonor.

Jedním z dělníků, který upoutá jeho pozornost je muž jménem Kudrna. Silák a obávaný rváč, který vyčnívá v řadách dělníků. Na stavbě k němu ostatní muži vzhlíží a on je ten, kdo určuje cestu. „Říkali mu „ON“, jako by to bylo božstvo, jehož hněv mohou pouhým vyslovením jména vyvolat.“⁴⁶ Topograf si ho napřed poštvě proti sobě, ale v následné rvačce s ním zvítězí. „Vítězný vypravěč přebírá Kudrnovu moc a stává se vyvoleným hrdinou s tajemným posláním.“⁴⁷ Pouze odlišné postavení ve společnosti zabrání, aby topograf doslova převzal Kudrnovo prvenství a stanou se z nich přátelé. Poprvé mu cestu zkrátil cestu člověk, a tak na své pouti získává prvního kamaráda. Konečně se necítí být opuštěný a zjišťuje, že není na své cestě sám.

5.3.1. Kanceláře

Topograf vchází dovnitř po kamenných schodech, kde mají být kanceláře. Přestože dveře byly dokořán, všude vládlo ticho. „Nevěděl jsem, kam se obrátit, když tu jsem uslyšel něco, co vypadalo, jako když jde po podlaze koza.“⁴⁸ V tmavé chodbě se orientoval podle sluchu. Otevřel dveře a setkal se s podivínem, který měl být nejpovolanější osobou na

---

⁴⁶ FONSECA, 2013, s. 106

⁴⁷ ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 66

⁴⁸ FONSECA, 2013, s. 99

stavbě a s kozlem⁴⁹, který mu dělal společnost. Kozel jménem Sokrates podřívá veškerou snahu o efektivní práci, protože v kanceláři pojídá dokumenty, které zabraly měsíce práce. Inženýr tedy začíná rýsovat neustále na novo. „Znova uchopil rozžvýkaný list, chvíli si ho prohlížel, a nakonec ho unaveným pohybem zahodil do koše.“⁵⁰ Smysl inženýrovi práce topografovi uniká. Kozel je zvíře, které zapříčiňuje určitou cykličnost, ve které se tam vše utápí. Představuje marnost a nekonečnost, která ovládá celý poloostrov. Místní jsou lapeni v opakujících se rituálech, často krutých, hraničících až se šikanou, jakým je třeba každodenní házení jednoho ze zaměstnanců do říční vody i v šatech. Vše běží ve stejných kolejkách. Čas pracovní doby se neustále opakuje, vždy ve stejnou hodinu se podává jídlo a den končí přesně stanoveným nočním klidem. Úmorná práce není nikde pořádně vidět a projekt stavby je naplánován na několik, přesně neurčených, let. Topografovi se zdá, že postupně vázne v jakémsi cyklickém bezčasu, které ještě umocňuje beznadějný a stísněný pocit z poloostrova. Dochází mu, že většina zde žijících se pravděpodobně z tohoto místa nikdy nedostane a bude vykonávat stejnou činnost, dokud nezemře. I tato prozření jsou však součástí jeho vnitřní cesty, kterou můžeme nazvat cestou růstu, až cestou iniciační. Některá setkání s lidmi jako Kudrna, Leonor či inženýr jej posouvají dále a pomáhají odkrývat podstatu života.

Na druhou stranu je možné, že díky zásahům kozla je inženýr nucen práci udělat znova a pravděpodobně i lépe. Sokrates byl antický filozof, který ve své filozofii zastával rozumové myšlení. „Podle Platóna a jiných pramenů Sókratés hájil objektivnost pravdy, poznatelnou rozumem.“⁵¹ Kozel tedy inženýra udržuje při smyslech, protože ho nutí přemýšlet nad činností, kterou vykonává.

Dům s kanceláři, kam se šel topograf představit, měl průčelí, které se tyčilo nad vodou, vypadal jako loď, která kotví neustále na jednom místě. „Lodě nebo čluny symbolizují bezpečný průchod k smrti, osvícení nebo spásu.“⁵² Dům je místo, které je provizorně vytvořené a pro dělníky představuje stejně jako loď spásu, pro jiné novy

---

⁴⁹ „No entanto é agora mais usual que os animais simbolizem os lados mais básicos da natureza humana, como luxúria, violência, e a ganancia que devem ser dominados ou mortos. Assim Satanás pode aparecer com os chifres os cascos e o robo de bode...“

„Nyní je však více obvyklé, že zvířata symbolizují nejzákladnější stránky lidské povahy, jako je chtíč, násilí a chamtivost, které musí být překonány nebo zahubeny. Takže Satan se může objevit s rohy, kopyty a ocasem kozla ...“

SANTOS, 2004, p. 131

⁵⁰ FONSECA, 2013, s. 100

⁵¹ *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974. s. 575

⁵² „Barcos ou jangadas simbolizam a passagem segura para a morte, iluminação ou salvação.“
SANTOS, 2004, p. 188

začátek a pro některé je to poslední místo, které v životě spatří. „Pamatuji se, že napoprvé mi ta místnost připadala jako zakletá, s nehybnými, shrbenými kreslíči, kteří jako by usnuli nad velkými prkny pokrytými bílým papírem.“⁵³ Každý stál u svého stolu a na budoucího spolupracovníka se podívali téměř bez pohnutí. Výsledkem je „přechodná práce“, nic neřešící dočasná činnost, která se stala trvalou a nekončící.

Topografové neustále kreslí nové mapy a budují cesty v krajině, kterou nám topograf popisuje. „Les, hora, řeka jsou vybrané prostory, představující důležitá místa na« mapě »...“⁵⁴ Mapa je dalším motivem, který nás přivádí k myšlence cesty. Je to zjednodušený model krajiny, který odpovídá fyzické cestě. Topograf je člověk, který chce všechno přesně proměřit a orientovat se v prostoru. Jedná na základě rozumu, ale realita neodpovídá světu, který je na papíře. Je třeba vidět cestu i v duchovním měřítku a vsadit při svém jednání na intuici a city.

Důležitá je schopnost umět se na cestě přizpůsobit okolním podmínkám. Topograf chce otevřít okno v místnosti, kde by měl spát, ale průvodce ho zarazí s vysvětlením, že by dovnitř nalítali komáři. „Vevnitř panovalo dusné vedro, protože strop tam byl nižší než ve vedlejší části baráku. A se zápachem potu a špinavého šatstva tu bylo k zalknutí.“⁵⁵ Celá situace demonstruje, že přizpůsobit se patří k životu, ale neznamená to polevit v tom, o co usilujeme, protože o doživotní poutníky bez cíle svět nestojí. „...je však příběhy postav poměrně jasně naznačeno, že stát se doživotním poutníkem, bloudícím bez pevných a zakořeněných vztahů po světě, není nic, po čem by měl člověk prahnout.“⁵⁶

5.3.2. Jídelna

Špinavá provizorní jídelna pro dělníky v topografovi vyvolává hrůzu. Provizorní jídelna, která provizorní už zřejmě zůstane, opět symbolicky vystihuje atmosféru poloostrova. Smlouvy se podepisují z měsíce na měsíc a platy dostávají pro jistotu každý týden, protože se stává, že někteří odchází a už se nikdy nevrátí nebo jiní končí na dně řeky a

---

⁵³ FONSECA, 2013, s. 101

⁵⁴ „A floresta, a montanha, o rio são alguns espaços de eleição, constituem lugares essenciais do«mapa» da narrativa lírica de Branquinho.“
SANTOS FERREIRA, 2000, p. 252

⁵⁵ FONSECA, 2013, s. 107

⁵⁶ VÝMOLOVÁ, 2000, s. 39

jejich přítomnost nikomu neschází. Všichni si myslí, že jsou tam dočasně, ale postupně jim dochází, že možná na trvalo.

V druhé jídelně, která je v lepším stavu jen o málo, se stravují inženýři. Jídlo roznáší dívka jménem Leonor.

„Hned jak jsem ji uviděl, odsunul jsem ji stranou jako sen., do jakéhosi mlhavého světla vzdáleného tak, že už jsem si ji pak nedokázal znovu přiblížit a vidět ji reálně. Hned ze začátku jsem se rozhodl se od ní vzdálit. Vydal jsem se opačným směrem a už nikdy se mi nepodařilo vrátit se nazpátek. Bylo to jakési mystické zřeknutí, které bych teď těžko mohl nějak vysvětlit.“⁵⁷

Od dívky se odvrací a toto rozhodnutí už nikdy to nemůže vrátit. Vzdal se reálné naděje a odsunul dívku do světa snů a pouhých představ.

5.3.3. Sklepení

Leonor v půlce příběhu bažinu poloostrova opouští a vydává se do města, kde se ji ovšem nedaří a z neznámého důvodu se vrací zpět na druhý břeh řeky. Po jejím návratu už se v mužské společnosti neukáže, a tak se ji topograf rozhodne hledat. Právě v této pasáži se dozvídáme o sklepení, které je součástí Žlutého domu. Nachází se na konci nádvoří vlevo. „Spiš, než chodba to byl jakýsi široký klenutý průchod s kamennou podlahou, tmavý jako tunel a páchnoucí ztuchlinou. Schody vedly do sklepa.“⁵⁸

Schody jsou symbolem hranic mezi rovinou duchovní a reálným světem. „Symbolizují výrazný rozdíl mezi zemskými a duchovními rovinami, postupně stoupajícími stádii iniciace a pomalým a obtížným procesem duchovní transformace.“⁵⁹ Topograf po slepu sestupuje stále dolů a ve tmě se orientuje pouze hmatem. Objevuje sklep a o chvíli později dveře, které na rozdíl od těch prvních už nejdou otevřít. „Překážka, skrze kterou jen vyvoleni-ti, kteří mají klíč-mohou projít.“⁶⁰

---

⁵⁷ FONSECA, 2013, s. 115

⁵⁸ FONSECA, 2013, s. 133

⁵⁹ „...to symbolize the marked difference between earth and spiritual planes, the gradually ascending stages of initiation and the slow and difficult process of spiritual transformation.“
TRESIDDER, 2004, s. 451

⁶⁰ „Barreira através da qual só os iniciados-os que possuem chave-podem passar.“
SANTOS, 2004, p. 128

Topograf se nemůže dostat k Leonor, která možná je a možná není za zavřenými dveřmi. Jde za hlasem, který ho vábí a láká. „Našel jsem jenom váš hlas... ve skutečnosti ani nevím, jestli je to tam Leonor...anebo jenom její hlas, který zůstal pod zemí ...“⁶¹

Promlouvají hlasy a samotná duše, nikoliv tváře. Subjektivní výraz v obličejí se ztrácí. Není důležité, kdo mluví, ale co říká. Topograf se snaží Leonor ukázat novou cestu a nový začátek. „Když ale říkám Brazílie právě vám, myslím tím široké nové obzory, nové cesty...“⁶² Podstatné je, že rady, které dává Leonor, mu umožňují daleko více přemýšlet o své vlastní cestě, na kterou už skoro zapomněl. Přemýšlí o životě v bažinách, který je bez začátku a bez konce. Život bez cíle, bez zodpovědnosti, bez přátel, život skrytý a bez smyslu. Topograf zjišťuje, že člověk bez schopnosti jednat a rozhodnout si svůj život nechává vše nenávratně proplouvat mezi prsty. Děsí ho představa, že Leonor je možná mrtvá a uvědomuje si i svoji prázdnotu života. „Mrtvý člověk působí jako hnací pružina, aby postava získala částečné povědomí o prázdnotě svého života.“⁶³

„Zvědavost nebo nevímjaká síla mě přiměla, abych se otočil a sestoupil zase dolů do sklepa.“⁶⁴ Mohla to být milostná touha, kterou se snažil na začátku potlačit. Celý příběh mezi topografem a Leonor se totiž podobá mýtu o Orfeovi. Topograf je jako bájný Orfeus, který sestupuje do podzemí, aby vysvobodil Leonor, která se potácí mezi životem a smrtí. Ale v poslední chvíli si uvědomí, že ji nemá co nabídnout, a tak bez jediného slova sklepení opouští. Leonor bere život do vlastních rukou. Sama odchází ze sklepení a vyhledá topografa, který se prochází na kraji řeky.

Byla odhodlaná se znovu vydat na cestu. Políbila ho a skočila do loďky. „Když vskočila do loďky a znovu se mě zeptala, jestli umím veslovat, už to pro mě byla úplně jiná žena, již jsem se nemohl zříct.“⁶⁵ Topograf odhodlaný plout s ní neudrží lano a Leonor odplouvá. Zbyla jen vzpomínka a cesta, kterou se nevydal. Chtěl změnit svůj život, ale nemohl udělat vůbec nic. Stačil okamžik, který rozhodl o osudu obou postav.

---

⁶¹ FONSECA, 2013, s. 134

⁶² FONSECA, 2013, s. 136

⁶³ „O morto funciona apenas como mola propulsora para que a personagem adquira a consciência parcial do vazio da sua vida.“

JESUS, Maria Saraiva de. *O Barão de Branquinho da Fonseca e de Luís de Sttau Monteiro: da narrativa à hermenêutica*. Aveiro: Gráfica de Coimbra, LDA. 2000. p. 43

⁶⁴ FONSECA, 2013, s. 140

⁶⁵ FONSECA, 2013, s. 142

6. Baron

Povídka vypráví o inspektorovi, který se vydá do vesnice v pohoří Barroso, protože musí provést inspekci v místní obecní škole. Ve večerních hodinách je u cíle své cesty a vchází do hostince, kde se chce ubytovat. Ve dveřích se setkává s učitelkou z obecní školy, která se inspektora ujme a obratem posílá sluhu se zprávou pro pana Barona, že se ve vesnici objevil pán z Lisabonu. O chvíli později se ve dveřích zjeví Baron a zve inspektora na své sídlo. První půlka večera se nezdá být ničím zajímavá. Naopak události pozdějších hodin jsou pro inspektora velkým překvapením. Výstřední představení muzikantů a omylem založený požár jsou momenty, které obě postavy přivádí na cestu za Šípkovou Růženkou. To je Baronova vysněná láska. Možná existující žena nebo Baronův přízrak, za kterým společně putují. Druhý den ráno se inspektor vrací domů.

6.1. Souputníci

Inspektor a Baron, kteří se setkávají hned na začátku povídky, prožívají spolu noční pitku a následný pěší výlet. Jejich cesty se rozcházejí až v samotném závěru. Baron je idealista, snílek, vizionář. Inspektor naopak působí jako pragmatický, racionální a materialisticky založený člověk. Baronovo chování mu připadá nesmyslné a občas směšné, protože ne všemu rozumí. Můžeme je srovnávat s dvojicí Dona Quijota a Sancha Panzy.

Baron je dvojníkem dona Quijota, protože oba žijí ve světě jejich ideálů, který se neslučuje s reálným světem. „Bláznivý rytíř don Quijote se neustále střetává se skutečností, která odporuje jeho představám, ale i tak stále pokračuje tvrdošíjně v uskutečňování svých hrdinských idejí. Nakonec je však definitivně poražen, vrací se domů a umírá.“⁶⁶

Podobenství mezi dvojicemi můžeme vidět i ve stejném nahlížení na svět. Baron v muzikálním představení vidí důležitý rituál, zatímco inspektor se celému výjevu bláznivě směje.

---

⁶⁶ HANUSOVÁ, Martina. *Otázka morisků v Cervantesově tvorbě*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2016. [cit 2020-15-07] s. 17-18

„Materiální zájem líčí Cervantes ve svém díle, jeho materiálně tělesný princip se rozdujuje do podoby Sanchova materialismu (tlustého břicha Sancho Panzy, jeho apetit a žízeň jsou karnevalové) a Quijotova idealismu: v tomto hrobě musí „rytíř smutné postavy“ jakoby zemřít, aby se znovu zrodil větší a lepší. Příkladem materiálně tělesného principu v groteskním realismu je snižování všeho duchovního ideálního do tělesné roviny materiálního principu. Snižování se týká vznešených ceremoniálů a obřadů nebo snižování rytířské ideologie, např. s pasováním na rytíře, a to bylo převedeno do materiálně tělesné roviny v podobě šašků účastnících se turnajů. Sanchovu roli vzhledem k Donu Quijotovi lze pokládat jako vztah blázna k „váženému ceremoniálu.“⁶⁷

6.2. Neobyčejná pracovní cesta

„Bylo to v zimě, v listopadu, řádně předtím přšelo, a jak už tomu za takových okolností bývá, hory působily smutně a ponuře.“⁶⁸ Nejdříve inspektor cestuje vlakem a poté autobusem, který až v pozdních večerních hodinách staví ve vesnici, jejíž jméno se nedozvíme. Přichází do hostince, kde se setkává s místní učitelkou a po jejich společném rozhovoru je posláno pro Barona.

Muž, vcházející do dveří hostince, připomínal středověkého feudálního pána. „Barona charakterizujeme jako venkovského aristokrata, středověkého pána, dekadentního marialvu, šlechtice, bohéma a typického macha...“, který se chová jako despotický a namyšlený člověk a cítí se být nadřazený ostatním. Většina se Barona bojí. Dekadentní aristokrat ještě stále sociálně a ekonomicky mocnější s životním stylem, který umožňuje jednotlivci větší svobodu. Žije v přepychu, nemusí pracovat a je obklopený hromadou sluhů, kteří mu plní všechna jeho přání, ale nemá rodinu ani přátele. Žije odříznutý od vesnice, ale návštěva inspektora mu nemůže uniknout.“⁶⁹

---

⁶⁷RAMAISLOVÁ, Veronika. *Téma šílenství v díle Miguela de Cervantese a Williama Shakespeara*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2015. [cit 2020-17-07] s. 11

⁶⁸ FONSECA, Branquinho. „Baron“. In *Baron a jiné prózy*. Přel. Pavla Lidmilová, Ladislav Václavík. Praha: Triáda. 2013. s. 6

⁶⁹ „Caracteriza o Barão como aristocrata rural, senhor da idade média, marialva na decadência, fidalgo boémio, machista...“

FILHO, José Maria Rodrigues. *O Barão De Branquinho da Fonseca, De sua fortuna crítica a um estudo temático comparativo I*. Lisabon: Imprensa Nacional-Casa da Moeda. 2008. p. 133

Inspektor se okamžitě dostává do spárů tohoto podivína a musí se s ním vydat na jeho velkolepé sídlo. Nemá možnost baronovo přání odmítnout. „Určitě potřeboval společnost a přijel, aby se mne zmocnil, aby mě lapil jako člověk, který v pustině konečně narazil na živou duši.“⁷⁰ Baron je jako zvíře čekající na svou kořist. „Byl to středověký pán, který přežil svou dobu, zcela nepřizpůsobený, jako zvíře z jiného prostředí.“⁷¹ Nasedají do auta a odjíždí.

Baron tedy pro tento večer uloví nového společníka a hned v autě mu začíná vyprávět svůj dlouhý příběh z minulosti. Oba přijíždí na panské sídlo a po krátké prohlídce paláce usedají do jídelny. Baron pokračuje se svým nekonečně dlouhým monologem. Vypráví o Coimbře, o studiích a o ženách. „Bylo to cosi jako stýskání po sobě samém.“⁷² Vyprávění postupně vkrádá inspektorovi do mysli nejistotu ohledně dostatečného naplnění vlastního života. Balancuje, porovnává, v duchu se rozhoduje ke změnám.

6.3. Baronův palác

Uvnitř paláce byla zima, a tak si při vstupu nesundávají ani kabát. „V příbytku se netopilo a brzy jsme okusili nehostinnost a vlhkost, jakými se vyznačují domy, v nichž nikdo nebydlí.“⁷³ Můžeme z toho vyvodit, že Baron se stejně jako inspektor necítí být ukotvený a nenachází ve svém životě klid. Zdá se, že Baron je pravděpodobně také na cestách. „Pokud jde o neobvyklé a chladné prostředí, bývají zmíněny části z děl Edgara Alana Poea, protože právě v tomto prostředí se hrdinové připravují na zahájení cesty po několika kolech vína a šampaňského.“⁷⁴

---

⁷⁰ FONSECA, 2013, s. 8

⁷¹ „Era um senhor medieval, sobrevivido a sua época, completamente inadaptado, como un animal de outro clima.“

JESUS, 2000, p. 53

⁷² FONSECA, 2013, s. 14

⁷³ FONSECA, 2013, s. 13

⁷⁴ „Quanto aos ambientes insólitos e frios, aparecem menções a trechos da obra de Edgar Alan Poe, pois é nesse habitat que os heróis se preparam para a viagem de iniciação após várias rodadas de vinho e champanhe.“

FILHO, 2008, p. 161

Přichází do jídelny, kde usedají a Baron si okamžitě nechává přinést víno. Hned vzápětí naváže na své nekonečně dlouhé příběhy, které jako by vyprávěl sám sobě. Inspektor mlčí, poslouchá a připadá si v jídelně úplně zbytečný. „Byl jsem jen záminka, aby nemluvil sám pro sebe jako blázen.“⁷⁵ Obě postavy jsou stále více a více opojeny vínem, takže s přibývajícím množstvím alkoholu klesá inspektorova schopnost vnímat co se děje a noc přináší nová dobrodružství. Inspektor se dostává „mimo sebe“, mimo realitu, podobně jako topograf v předchozí kapitole.

„Do reality jsem se vrátil až za rozbřesku. Trásl jsem se zimou a nohy mě bolely.“⁷⁶ Inspektor neví, kde se nachází. Vidí jen opuštěné hory a klikatou cestu před ním. Vyčerpaný chůzí a mučící pocit žízně ho donutí usednout na kraj cesty. Záchranou se stane mlynář s oslem, kterému inspektor zaplatí za svezení zpět k panskému sídlu.

6.4. Cesta za ideály

Inspektor nám odkrývá úvahy o svém povolání a zjišťujeme, že je muž, který neví kudy se má vydat. Sní o klidu, ukotvenosti a zázemí a tvrdí, že cestuje jen z povinnosti úřadů, ale na cestách si připadá jako potulný rytíř, který jde za novými pocity štěstí. „Postava vypravěče se tím komplikuje a nabývá rysů vnitřního rozpolcení, jako by v sobě inspektor dusil svou vlastní přirozenost a vědomě se podroboval konvenčnímu maloměšťáckému chování a myšlení.“⁷⁷ Bojí se změny, protože má život, který mu do jisté míry vyhovuje.

„Jenže mě chybí jakási vnitřní síla, přesvědčení, že je o něco třeba usilovat, zřící se toho či onoho, protože abychom si něco vydobyli, musíme se nejdřív mnoha jiných věcí vzdát. A přece, kolik jsem za svůj život potkal lidí, kteří jsou jako já, téměř jako já: popřeli sebe sama, uvízli v sevření protikladných sil, takřikajíc nemají odhodlání člověka prostě a jednoduše krácejícího na místo, na než si umínil dospět.“⁷⁸

Ukotvenost, kterou náš inspektor hledá, vidí v samotném paláci Barona. V očích inspektora je to cíl, kterého nemůže ve svém životě dosáhnout. Místo, kde společná

---

⁷⁵ „Eu era só pretexto, só para não falar sozinho, como um doído.“
FILHO, 2008, p. 160

⁷⁶ FONSECA, 2013, s. 46

⁷⁷ ŠPÁNKOVÁ, 2013, s. 160

⁷⁸ FONSECA, 2013, s. 12

cesta za snem začíná a druhý den bohužel končí. „Budovy popisují představu o sobě samém a světu odrážejí naše největší ambice.“⁷⁹

6.5. Cesta do vlastního nitra

Od reality se odchýlíme už v jídelně, kam Baron a inspektor usedají hned po příjezdu do sídla. Baron bez přestání popíjí víno a postupem času se jídelna stává prostorem, kde se mysl osvobozuje a začínají se dít prapodivné věci. „...jídelna, jako privilegovaný prostor, který dovoluje postavám osvobodit se od svých závazků.“⁸⁰

Baronovo přání o muziku je pro inspektora velkým překvapením. Muži oblečení v dlouhých pláštích, na hlavě klobouky a tváře mají zarostlé fousy. Při chůzi se kolébali jako medvědi, protože na nohou měli dřeváky. „Co tam ti lidé v tu hodinu, kdoví v kolik hodin v noci pohledávali?“⁸¹ Skupina na povel jednoho z nich začala hrát na nespočet hudebních nástrojů, které se vynořily zpod všech plášťů. „S něčím takovým jsem vůbec nepočítal. Vyprskl jsem smíchy, nemohl jsem se ovládnout.“⁸² Bujaré křepčení a prazvláštní kapela je výjev, který se inspektor marně snaží pochopit. Naopak pro Barona je to důležitý kult očistění, a tak se v průběhu večera inspektor na chvíli pustí do tance, aby se alespoň částečně účastnil rituálu. Tanec mezi Baronem, Idalinou a Inspektorem za zvuku tuby představuje mýtus o oslavě transformace, ...⁸³ Během večera se tedy snaží „stát Baronem“ a začíná jej napodobovat.

Můžeme říci, že se jedná o představení karnevalového typu, které bylo ve středověku tradicí celé Evropy, především v románských zemích. „Karneval není pouze jevištním projevem, ale získává formu skutečného života, ve které se mísí reálná forma života s ideální.“⁸⁴

---

⁷⁹ „Os edifícios relatam os nossos pensamentos sobre nós próprios e u mundo e reflectam as nossas maiores aspirações.“

SANTOS, 2004, p. 126

⁸⁰ „...sala de jantar, como um centro privilegiado que permite aos protagonistas se libertarem de todas as amarras“

FILHO, 2008, p. 161

⁸¹ FONSECA, 2013, s. 25

⁸² FONSECA, 2013, s. 27

⁸³ „No episódio de dança entre Barão, Idalina e o Inspector ao som da Tuna, estabelece -se o mito de celebração da transformação, ...“

FILHO, 2008, p. 148

⁸⁴ RAMAISLOVÁ, 2015, s. 9

Dalším prvkem, který nás odvádí z reality a navozuje představivost je muzika a rytmus. Muzika nás vede do samotného nitra naší duše a dokáže stimulovat nadpřirozené zážitky. „Hudba a povídky vyvolávají hluboké stavy vědomí a mohou stimulovat mystické zážitky.“⁸⁵ Rytmus a tanec nás nutí k intuitivním a přirozeným pohybům, které vyjadřují naše pocity. „Rytmus a tanec jsou obecně považovány za procesy napodobující božské stvoření a jsou schopni nás přiblížit naší instinktivní povaze.“⁸⁶

Dobrodružství pokračuje v zahradách paláce. Dochází k nedorozumění, které zapříčiní, že se každý vydává jiným směrem. Inspektor bloudí v zahradách a ztrácí se v prostoru. Je ve stavu, v němž nezná cestu zpět a překážky jsou novou výzvou. Došel do pomerančového háje, kde se mu nohy boří do měkké a podmáčené půdy. Celou cestu si zpívá Marselhesa⁸⁷.

Stejně jako v „Neklidné řece“ bloudí hlavní představitel v neznámém přírodním labyrintu, ze kterého se není schopný vymotat. „Symbolizuje způsob, jak se může mysl snadno zmást a odklonit se ve svých pokusech najít cestu zpět ke zdroji své bytosti.“⁸⁸ Labyrint je tedy metaforou chaosu a roztěkanosti ve vlastním životě. V noci nevidí ani na krok, a tak se orientuje pouze hmatem a sluchem. „Kdesi na pokraji noci se z nebe snesly údery znovu ohlašující čas, a odkud si z věže, kterou jsem neviděl, ať jsem sebe víc hleděl k nebi a snažil se prohlédnout temnotou, se ozývalo sípavé oddychování sov.“⁸⁹ Najednou slyší hlas, který mu připadá povědomí. Jde za zvukem, který ho vábí a přitahuje. Potkává ve tmě služebnou, která mu pomůže najít cestu ven. Služebná inspektora dovede až do jeho pokoje a on si zapálí cigaretu a ulehne do postele. Za chvíli usíná, ale nedopalek cigarety způsobí požár.

---

⁸⁵ „A música e o conto evocam estados de consciência profundos e podem estimular experiências místicas.“ SANTOS, 2004, p. 122

⁸⁶ „Ritmo i dança dança são considerados em geral, como imitadores do processo da criação divina e capazes de nos aproximar mais da nossa natureza instintiva.“ SANTOS, 2004, p. 123

⁸⁷ FERREIRA, 2005, p. 33 – francouzská hymna svobody a v díle Baron reflektuje odpor k diktatuře Salazara

⁸⁸ „Simboliza o modo como a mente pode facilmente confundir-se e desviar-se nas suas tentativas para encontrar o caminho de volta á fonte do seu ser.“ SANTOS, 2004, p. 103

⁸⁹ FONSECA, 2013, s. 31

„Měl jsem co dělat, abych vstal a překloupl místnost, jako bych měl každým okamžikem ztratit vědomí, neschopen odpovědět Baronovi, který dál bouchal a kopal do dveří, sršel hrozbami a urážkami, které jsem slyšel zdánlivě z velké dálky, nebo jako ve snu. Náhle jsem pochopil, co se děje. Hořelo! Vykřikl jsem. Dým mě dusil.“⁹⁰

Naštěstí Baron rozrazil dveře a zachránil inspektorovi život. Okamžitě se přesouvají do jídelny a oslavují návrat mezi živé. Inspektor byl člověk, který se právě vyhnul pecku a dostal v životě druhou šanci. Maria Silva de Jesusová ve své studii *O Barão de Branquinho da Fonseca e de Luís de Sttau Monteiro: da narrativa à hermenêutica* uvádí:

„Následný požár v domě, který může být chápán jako příležitost k očištění a znovuzrození, je ovšem jen parodií sestupu do pekla, jak poznamenává Baron. Tato zkušenost je důvodem následných důvěrných přiznání inspektora a hlubokých myšlenek o svobodě. Tato poznání zažívá člověk, který byl vyproštěn z plamenů smrti.“⁹¹

Prožitá hrůza vlila inspektorovi novou krev do těla. Připíjelo se na sny, tužby, přání, smutky, zklamání a přátele. „Naše připitky byly skutečné zpovědi, šly přímo od srdce.“⁹² Inspektor se s úlevou, nenuceně a bezprostředně svěřuje cizímu člověku. „Vyprávěl jsem mu různé věci, mezi jinými jeden melancholický milostný příběh, totiž ten svůj. Byl první člověk, kterému jsem se s ním svěřil, deset let poté, co se ty věci seběhly a obrátily můj život v prach.“⁹³

To, že je oheň symbolem reprodukční síly nám potvrzuje i další studie od José Maríia Rodriguese Filha: „...následnou symbolickou reprodukcí je: oheň a peklo, symboly nabitě energií transformace...“⁹⁴

Inspektor prochází důležitým procesem znovuzrození, který se stává zásadní pro jeho další putování. Získanou sílu využívá a v závěru novely se s Baronem vydává na cestu za chimérickou Šípkovou Růženkou. Inspektor celou dobu následuje Barona, opět

---

⁹⁰ FONSECA, 2013, s. 34

⁹¹ Srov. „A serguir o incêndio no quarto, que poderia ser entendido como uma oportunidade de purificação pelo baptismo através do fogo, não passa de uma paródia da descida ao Inferno como observa o Barão. Por isto, as confissões íntimas do inspector, que se seguem, e a ideia de uma comunhão profunda da libertade e do conhecimento pelo homem, que é normalmente associada ao fogo.“

JESUS, 2000, p. 71

⁹² FONSECA, 2013, s. 35

⁹³ FONSECA, 2013, s. 36

⁹⁴ „...consequentes reproduções simbólicas: o fogo e o Inferno, símbolos carregados de força energética transformadora:...“
FILHO, 2008, p. 155-156

jej napodobuje, aniž by znal směr cesty, natož cíl, kopíruje každý krok. „Šel jsem vedle něho jako bych věděl kam, ve skutečnosti mě však táhlo cosi tajemného, co jsem si nezkoušel ani představit.“⁹⁵ Inspektor byl ochotně vlečen do neznáma a Barona naopak popoháněla jeho posedlost vysněnou ženou. „...postavy objasňují své postavení a každý s vlastním očekáváním putuje na smluvenou schůzku ve světě snů a fantazie...“⁹⁶

V noci není vidět ani na krok a vládne naprosté ticho. Barona a inspektor ponořeni v mlčení prochází zahradou a šlapou po záhoncích růží, které Baron po chvíli začíná trhat. Růže je důležitým symbolem, protože: „...představuje téma ženy a lásky v souvislosti s čistotou, dokonalostí a naplněností.“⁹⁷ Inspektor se mu napřed vysměje, ale poté z neznámého důvodu trhá také. „Růže jsem začal trhat i já, ruce jsem si při tom rozdíral od trny do krve, ani nevím proč, vždyť jsem neměl, komu bych ty květiny daroval.“⁹⁸ Mezi muži následně probíhá rozhovor o ženách. Dokonce i inspektor rozpřádá dlouhé úvahy o lásce. Baron zjišťuje, že inspektor je tímto citem zcela nepolíbený. „Baron se zastavil a rozvláčným opileckým hlasem mi s hořkostí řekl: „Ty to nevíš...Láska má spásnou moc...Už jsi miloval? Ale k zatracení nebo ke spáse...?“⁹⁹ Inspektor pouze pokrčil rameny a Baron vyprávěl dál svůj příběh o Šípkové Růžence.

Přichází na jakousi silnici, plíží se kolem zdi a stavení, dokud Baron nezůstane stát. Celou dobu je při cestě doprovázen psi, kteří jsou teďka na obtíž. Baron chce, aby je inspektor pohlídal, ale on se ohradí, protože udržet tři, možná čtyři psy není v jeho silách, a tak Baron mizí pro kus drátu, kterým je přivážen ke stromu. Hned poté znovu inspektorovi ukázal růži, kterou se rozhodl dát za okno Šípkové Růžence. Inspektor se mu za jeho gesto opět vysměje a v tu chvíli se jejich cesty rozcházejí. Rozzuřený Baron strčí do inspektora a mizí v temné noci. Inspektor se zběsile zvedá ze země a hledá Barona, kterému by se rád pomstil. Jediné, co vidí jsou stíny stromů.

---

⁹⁵ FONSECA, 2013, s. 40

⁹⁶ „...as personagens vão nitinizando as suas posições em relação as suas expectativas, caminhando assim para um encontro marcado num mundo de sonho e fantasia...“

FERREIRA, 2005, p. 33

⁹⁷ „...representando o tema da figura da mulher e do amor, bem como dotado da conotação de pureza, perfeição e plenitude.“

FERREIRA, 2005, p. 36

⁹⁸ FONSECA, 2013, s. 38

⁹⁹ FONSECA, 2013, s. 41

Baron se vydává za svým ideálem, tedy za svou imaginární a dokonalou Šípkovou Růženu, které touží za oknem nechat růži jako důkaz lásky. „Odkaz na Ní je minulostí, která přetrvává do budoucnosti a jeho hrad je jakousi hrobkou velké baronské platonické lásky.“¹⁰⁰ Je otrokem lásky stejně, jako inspektor je otrokem svého povolání. Zatímco Baron šplhá po věži k oknu, inspektor v tomto honu za šíleným snem nepokračuje a vydává se sám do tajuplné noci a jeho cesta se stává tajemstvím.

„Všechny mé smysly se ponořily do jakéhosi spánku. Díval jsem se, ale neviděl, naslouchal jsem, ale neslyšel, hlavou se mi honily myšlenky, ale nechápal jsem je, ani je nemohl ovládnout. Byla to kavalkáda záblesků a stínů mezi mlhavými vidinami a vidinami jasnými tak, až to bodalo do očí, to všechno ale v jakémisi já, které nemělo nic společného s tím, které tam náměsíčně a bezdechě padlo k zemi.“¹⁰¹

Celou noc inspektor kráčí, po neznámých cestách bez konce, teprve k ránu se mu pomalu vrací smysly a opět začíná vnímat reálný svět.

---

¹⁰⁰ „A referencia a uma Ela é o passado que se expande para o futuro, o seu castelo é uma espécie de túmulo do grande amor platónico do Barão.“

FILHO, 2008, p. 148

¹⁰¹ FONSECA, 2013, s. 45-46

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažila analyzovat dvě povídky „Neklidná řeka“ a „Baron“ od portugalského modernisty Branquinho da Fonseky a to z hlediska symbolu cesty. Dle mého názoru se oba texty podobají v pojetí zejména fyzické cesty hlavních mužských postav. Topograf z první povídky a inspektor z povídky druhé vyráží plnit pracovní úkoly. Očekávají rutinu, ale dostanou se doslova do jiného časoprostoru, zažijí až mýtická dobrodružství, a především se setkávají s lidmi, kteří změní jejich životní směřování a náhled na vlastní existenci.

Obě povídky jsou protkané i dalšími cestami ve smyslu putování či přesunu, oba hrdinové prochází labyrintem, v který se mění divoká příroda poloostrova i bující zahrada Baronova paláce. Ze spleti cest je dostanou hlasy, které je navedou na „správnou“ stezku. Zrádná příroda nebo rozlehlé zahrady paláce jsou však i místy, kde se postavy noří do své mysli a svého nitra. Zjišťují nesrovnalosti mezi vlastními sny a realitou, z aktuálního života cítí zklamání. Jsou v něm ztraceni podobně jako v labyrintu.

Příběh topografa z „Neklidné řeky“ začíná na druhém břehu řeky. Zavrhuje město a chce se vydat po nových cestách, které ho mají dovést za lepším životem. Celý prostor je už od začátku tajemný a neobvyklý. Krajina jej láká a uchvacuje, ale zároveň děsí a vyvolává napětí. Topograf se pomalu, ale jistě ztrácí v okolí, které je stále více neprostupné. Vysilující bloudění představuje cestu do vlastní duše. Probouzí se potlačované sny, touhy a představy. Uvěznění v krajině představuje modus vivendi, což je rutinní setrvávání v určitém období života, které nelze změnit. Nepatrnou šanci na vysvobození představuje Žlutý dům, který je útočištěm nebo skrýší pro mnohé, kteří se na cestě zastavili a neví, kam dál mají jít. Prostor, kde není dobré zůstat, ale přesto zde lidé přebývají. Pro některé je to záchranný bod, jediné místo, kam našli cestu a neznají, ani nehledají jinou. Zakleté místo, kde se cesty uzavírají v kruh, ze kterého je každý den těžší a těžší vystoupit. Člověk musí sebrat hodně sil, aby se vymanil z komunity poloostrova a vydal se svou vlastní cestou, topografovi se to částečně povede díky vztahu s Leonor, která se stává „tajemným hlasem“ vyvádějícím z labyrintu místní setrvačnosti a dočasnosti.

Inspektor v povídce „Baron“ nejprve vnímá baronovo sídlo jako zakletý prostor, v němž vládne Baron jako nikým neomezovaný středověký panovník, navíc neustále

živící vzpomínky na svou minulost. Inspektor prochází podobným duševním rozpolžením jako topograf, zprvu nechápe Baronův svět fantazie, ale poté co mu tento souputník zachrání život, se po událostech podobných iniciačnímu obřadu, cesta do jeho nitra otvírá a probouzí se vnitřní síla vydat se za ideálem, po kterém touží. Opět stačí jen okamžik, aby se vzdálil od svého průvodce a vydal se na vlastní pouť.

Počáteční tápání a poté nalezení správného směru nám v příbězích obou protagonistů symbolizuje hledání uspokojivé životní cesty.

Resumé:

V bakalářské práci jsem se zabývala symbolem cesty v povídkách „Neklidná řeka“ a „Baron“ od Branquinho da Fonseky, kterého řadíme mezi autory 2. portugalské modernistické generace, která je spojena s hnutím časopisu *Prítomnost* (Presença). Po obecném úvodu do problematiky portugalského modernismu a podkapitole věnované autorovu životu a tvorbě jsem se soustředila na literární analýzu jevů symbolicky spojených s různými podobami cesty. Ty se v obou textech rozdělily zejména na fyzické putování, topograf prochází krajinou poloostrova a poté žlutým domem, inspektor přijíždí na sídlo Barona a po většinu večera následuje kroky svého hostitele; a poté na duševní hledání životního smyslu, který se v případě druhé povídky přiblížil až k cestě iniciační.

Resumo:

O objetivo da minha tese de bacharel foi procurar o símbolo de caminho nos contos „Rio Turvo“ e „O Barão“ de Branquinho da Fonseca quem foi um dos representantes da 2ª geração modernista portuguesa, associada ao movimento Presença. Após uma introdução geral à questão do modernismo português criei um subcapítulo dedicado à vida e a obra do autor. Depois concentrei-me na análise literária dos fenômenos simbolicamente ligados com as várias formas do caminho. Nos dois textos escolhidos encontrei duas formas principais – o caminho físico associado com peregrinação específico e o caminho mental ligado com a busca do sentido de vida. O topógrafo do primeiro conto percorre a paisagem da península e depois pela Casa Amarela, o inspetor do segundo conto chega à residência do Barão e, durante a maior parte da noite, segue os passos de seu anfitrião.

Bibliografie

Primární zdroje:

FONSECA, Branquinho da. *Baron a jiné prózy*. Přel. Pavla Lidmilová, Ladislav Václavík. Praha: Triáda. 2013.

Sekundární zdroje:

AMARAL ANTUNES VAZ, Maria Isabel do. *Imagens da vida*. Porto: Universidade Fernando Pessoa. 1996.

BACHELARD, Gaston. *Voda a sny*. Praha: Mladá fronta. 1997.

BINKOVÁ, Simona. *Portugalsko*. Praha: Libri. 2004.

CARMO PINHO, Maria do. *Ideas literarias e temas poéticos em Presença*. Disertační práce. Coimbra: Universidade de Coimbra. 1965

FERREIRA, António Manuel. *Centenário de Branquinho da Fonseca: presença e outros percursos*. Aveiro: Maia. 2005.

FILHO, José Maria Rodrigues. *O Barão, De Branquinho da Fonseca, De sua fortuna crítica a um estudo temático comparativo I*. Lisabon: Imprensa Nacional-Casa da Moeda. 2008.

GUIMARÃES, Fernando. *Simbolismo, modernismo e vanguardas*. Lisabon: Imprensa Nacional-Casa da Moeda. 2004.

GLERBRANT Alain, CHAVALLIER, Jean. *Dicionário dos símbolos*. Lisabon: Teorema. 2007.

HANUSOVÁ, Martina. *Otázka morisků v Cervantesově tvorbě*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2016. [cit 2020-15-07]

JESUS, Maria Saraiva de. *O Barão de Branquinho da Fonseca e de Luís de Sttau Monteiro: da narrativa à hermenêutica*. Aveiro: Gráfica de Coimbra, LDA. 2000.

NEVES, Marcia Liliana Seabra. *Da Francofilia no imaginário Presencista: DA NRF À PRESENÇA*. Lisabon: Fundação Calouste Gulberkian. 2013.

PACHECO, Cristina. HENRIQUES, João Miguel. *Branquinho da Fonseca Um escritor na biblioteca*. Coimbra: Cascais. 2012.

PIMENTAL Vieira F.J. *Presença: Labor e destino de uma geração (1927-1940)*. Coimbra: Angelus Novus. 2003.

RAMAISLOVÁ, Veronika. *Téma šilenství v díle Miguela de Cervantese a Williama Shakespeara*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2015. [cit 2020-17-07]

SALEMA Álvaro. *Segundo modernismo em Portugal*. Lisabon: Eugénio. 1984.

SANTOS, Isabel Teresa. *Linguagem dos símbolos*. Lisboa: Estampa. 2004.

SANTOS FERREIRA, Antonio Manuel dos. *A Narrativa de Branquinho da Fonseca: os lugares do conto*, Disertační práce. Aveiro: Universidade de Aveiro. [online] 2000. [cit 2020-08-05]

SARAIVA, António José, LOPES Oscar. *Dějiny portugalské literatury*: Praha: Odeon. 1972.

ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. *Poetika žvlů v básnickém díle Sophie de Mello Breyner Andresenové*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. [online] 2007. [cit 2020-20-07]

ŠPÁNKOVÁ, Silvie. *Eldorado vs. Tristes Trópicos*: Brno: Masarykova Univerzita, [online] 2017. [cit 2020-01-05]

ŠPÁNKOVÁ, Silvie. „E PUR SI MUOVE“. In *Baron a jiné prózy*. Přel. Pavla Lidmilová, Ladislav Václavík. Praha: Triáda. 2013.

TRESIDDER, Jack. *The complete dictionary of symbols*. London: Duncan Baird. 2004.

VÝMOLOVÁ, Tereza. *Motiv města v soudobých českých pohádkových příbězích*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, [online] 2000. [cit 2020-28-07]

Slovník antické kultury. Praha: Svoboda. 1974.